

VICENÇ VILLATORO

La casa dels avis

Proa

VICENÇ VILLATORO

LA CASA DELS AVIS

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: gener del 2021

© Vicenç Villatoro Lamolla, 2021
Fotografies: © arxiu personal de l'autor
Fotografia pàg. 392 i detall pàg. 393: © Robert Capa / International Center
of Photography / Magnum Photos / Contacto

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions, SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-864-4
DIPÒSIT LEGAL: B. 470-2021
Composició: Aura

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.
Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.
Tots els drets reservats.

SUMARI

1. La casa de Canet	11
2. La casa a sobre	51
Maratea	53
El Priorat de Scala Dei	77
Una nissaga de Lleida	105
La vall de Canet	127
Salut i República	149
3. La Casa del Poble	173
La República	233
La guerra	267
4. La casa buida	351
El retorn	483
5. La casa de la via	527
<i>Epíleg.</i> La casa dels nets	611
Molts anys després	613
<i>Agraïments</i>	663

1

LA CASA DE CANET

Tan a prop mar i pàtria, dues vastes nueses!

AGUSTÍ BARTRA, *L'evangeli del vent*

Ens vam vendre la casa dels avis el febrer del 2006, tres setmanes abans de la mort de la mare. L'havíem anat a buidar pocs dies abans, quan ja tots ens havíem resignat a la voluntat de la mare i a la pressa per vendre-la encara en vida, per estar-ne ben segura: es temia que deixar propietats en herència acabaria provocant baralles entre els fills. Jo hi anava més que el meu germà, però de fet ell tenia i té encara vincles més vius amb Canet, més amistats i llaços més ben conservats. Vendre-la, repartir-nos els diners i assegurar que amb una part pagaríem la residència de la iaia Llúcia a Terrassa, una bona residència al Pla del Bonaire, entre camps de blat i pinedes. Deixar-ho tot ben lligat. Llavors ja es podria morir tranquil·la.

La casa de Canet l'havien fet els avis a finals dels anys cinquanta, quan jo vaig néixer, en part com una casa d'estiueig, en part pensant que hi anirien a viure quan l'avi Artur es jubilà de manyà de cal Reig. Ho van fer, i s'hi van estar fins que l'avi va morir, vint anys després. Llavors la iaia Llúcia va venir a viure a Terrassa, a casa dels pares, i la casa va quedar buida, sense gent: hi anàvem a estiuejar els fills i després els nets, i durant un temps la vam tenir llogada. Últimament ens l'havíem arreglat nosaltres, pintada de blanc i de blau, una casa del gust dels estiuejants. No era una gran casa, però tenia gràcia. Hi havia dos porxos a la façana, s'hi pujava per un parell d'esglaons i passaves per sota un gran roser que feia una arcada. Darrere, unes orenetes de ferro forjat voleiaven per la paret

blanca, al costat de les persianes d'un blau intens. Quedava un espai amb flors entre la porta del cancell i l'entrada al passadís, llarg, que acabava en una eixida per darrere i unes escales exteriors que pujaven a les habitacions, molt caloroses, que van fer més tard en un pis afegit, i al doble terrat, tancat amb una barana, des d'on, quan la van fer, es veia la mar: el meu avi, a l'estiu, hi pujava a primera hora del matí i ens deia si feia mala mar i si podríem baixar a la platja cap al migdia. A fer una capbussada. Anar a mar. Força lluny, tota una passejada, sobretot a la tornada, acolorats i assedegats. Travessar tot Canet fins a arribar a la riera i d'allà passar per sota de la carretera i del tren per estirar la tovallola entre l'estació i l'espigó, més aviat prop de l'estació, per veure el rellotge i saber a quina hora havíem de marxar, si no sentíem les campanades de l'església. I tornar, potser havent comprat un gotim de raïm o una tallada de síndria per a la set, a l'altura de casa dels Bieto, abans d'arribar al mercat, a la fruita.

Quan els avis van fer la casa, allò era lluny de tot arreu, el poble s'acabava molt abans: només s'enfilava una mica cap a la Creu i les pinedes del Montnegre, cap a la Vall Alta, per la riera del castell de Santa Florentina o pel passeig de la Misericòrdia, amb cases modernistes benestants, una mica tètriques, i fins i tot una pista de tennis al costat de la biblioteca. Moltes d'aquestes cases estaven tancades, la pista de tennis de terra batuda es va abandonar i ben aviat hi van sortir tantes herbes que ningú no li hauria imaginat un origen tan noble. Entre la riera i el passeig, les fàbriques de *gènero* de punt. I més enllà, una plana amb algunes cases de pagès, abans d'arribar al cementiri. Des de casa, des del terrat on l'avi feia de meteoròleg als matins, es veien dues o tres masies boniques, habitades, on anàvem a comprar la llet i els ous. I al fons, es veia el cementiri —on ara són enterrats l'avi i la iaia—, amb un àngel de marbre presidint-lo. Amb el temps, les masies van desaparèixer, van fer pisos, i la casa dels avis va deixar de ser una torreta aïllada i sen-

zilla enmig dels camps per passar a ofegar-se entre parets mitgeres i carrers asfaltats amb pujada. Podríem dir que la casa dels avis no va tenir sort, en els atzars urbanístics del creixement de Canet.

No era una gran casa, ja ho he dit. Però era, per a mi, la casa dels estius d'infantesa. Hi arribàvem amb el sis-cents pels volts de Sant Joan, segurament abans, perquè recordo les fogueres abans del camí dels Dos Pins. Venir de Terrassa era un viatge llarg, meditat, fos per carretera passant per Badalona i Mataró, fos amb el tren: ens sabíem totes les estacions des de Barcelona a Canet, abans Arenys, abans Caldetes... Em sé llegint moltes hores damunt d'un dels porxos de l'entrada, perquè des d'allà es veia passar la gent, i la mateixa curiositat que et feia llegir et feia mirar. Em recordo també anant a comprar els llibres a l'estanc de dalt o a llegir-los a la biblioteca de la Mancomunitat. I baixant cada dia a mar, la tornada era infinitament més llarga que l'anada, però a mig camí podies aturar-te a comprar i a xerrar amb el veïnat. I a la platja encara hi havia barques d'anar a pescar, amb uns taulons davant perquè llisquessin damunt la sorra: semblaven posades expressament perquè al meu pare les fotos li sortissin més poètiques. I em recordo també al camp de futbol de la Misericòrdia, al casal d'estiu amb els Batlle, anant a mar de petit amb un pneumàtic i una pilota de goma. A la casa, m'hi recordo festejant i escapant-m'hi i amagant-m'hi. No era una gran casa, però quan la mare va dir de vendre-la, va exigir vendre-la per tal de poder morir tranquil·la, tots l'hi vam voler treure del cap, jo el primer, i no ens en vam sortir. Va ser un disgust per a tothom. A la meua àvia, a la residència, ni tan sols l'hi vam dir. Figura que era molt gran i que ja no tenia el cap clar. Per al meu germà, per a mi, també per als meus fills, vendre la casa era una equivocació, però manava la meua mare, era la casa dels seus pares, ella filla única. Els compradors la van tirar a terra de seguida. Amb els meus fills, encara avui quan hem d'anar a la platja, anem de manera natural cap a Canet,

encara que no hi tinguem casa. I mai, mai, no hem passat pel carrer on hi havia la casa dels avis. Passem pel carrer de sota, pel Pas d'en Marges, no pel carrer Sant Cristòfol. Ara mateix jo no sabia dir què hi ha al número 23, on hi havia la casa dels avis.

Des de dalt del terrat de la casa de Canet, quan pujàvem a estendre roba o a jugar a pilota, l'avi ens ensenyava a llegir els senyals del vent sobre la mar i la llengua de les campanades, que s'hi sentien amb prou claredat tot i que l'església era lluny: no hi havia res pel mig.

—Primer toquen els quarts. I després, més fort, les hores. Són dos tocs diferents.

—I ara quina hora toquen?

—Ara no toquen cap hora. Ara toquen a morts.

I em va semblar una manera de tocar les campanes serena i amable, solemne. Amb un ritme pausat, més que no pas les campanades dels quarts i de les hores. Com si l'hora de la mort fos una hora plàcida.

Els homes es divideixen en sedentaris, emigrants i els qui no són d'enlloc. Ho diu Adam Zagajewski a *Dues ciutats* i també diu que ell no és d'enlloc. Els emigrants, diu, són un graó entremig, un guia que agafa de la mà les generacions que vindran per dur-les a un altre lloc. Van néixer a un lloc diferent d'on moriran. I els sedentaris són els qui moren al mateix lloc on van néixer. Un parent de Castro del Río deia, amb orgull, que amb tota seguretat moriria, després de més de vuitanta anys, exactament a la mateixa habitació de la casa de poble on havia nascut i on havia dormit tota la vida.

A casa meva, tota la família paterna, els dos avis i el pare, són emigrants: van néixer a Castro del Río i van arrelar-nos a tots els qui vam venir després a Terrassa. En canvi, a la família

materna són sedentaris: els dos avis i la mare van morir a la mateixa ciutat on havien nascut: la mare i la iaia Llúcia, a Terrassa; l'avi, a Canet. L'avi va marxar a Terrassa, i a l'exili de França, però va tornar. La iaia va marxar a Canet, els darrers anys de la vida de l'avi, però va tornar. No van viure sempre al mateix lloc, però van tornar a morir al lloc on havien nascut.

Quan l'avi encara treballava a cal Reig, a Terrassa, ens quedàvem a la casa de Canet la meua àvia i jo, en uns estius llarguíssims que arribaven a mitjans de setembre. L'avi i els pares venien només a passar-hi els dies de les vacances col·lectives, i ens acompanyaven a mitjans de juny i ens venien a buscar quan arribava l'hora d'anar a escola. Tot era llarg i lent. Els dies i les tardes. No tant les nits, xafogoses, però amb olors de llimoners i potser, llunyament, de mar. Per no tenir-me per casa trastejant a l'hora de la feina, al matí, l'àvia m'enviava a casa dels Bieto, que tenien canalla de la meua edat, la Rosa, o una mica més grans, el Fernando i l'Assumpció, perquè m'hi entretingués. La casa dels Bieto Ribas, amb una àvia gran i vestida de negre, mig família de Salvador Espriu, donava a la riera de Buscarons a través d'una porta rodona i marinera, antiga, que un dia va ser dolorosament substituïda per una de fusteria d'alumini. L'entrada era el lloc d'estar, i al fons hi devia haver el menjador i més enllà una eixida on les magnòlies es feien sorprenentment ufanes, qüestió del clima favorable. Era a mig camí entre casa nostra i la mar, davant per davant d'un edifici que em semblava sumptuós, imitant una mena de marbre amb aigües verdes, que era en aquell temps una pastisseria, amb un aparador monumental.

Canet era un munt de cases al voltant de les rieres: la gran, que baixava des de la Creu per davant de Santa Florentina; la Gavarra, que venia dels turons de pins i vinyes (pols de rials) i s'hi trobava a la plaça de la Llenya, per baixar esplendorosament un tros curt fins a mar, profunda, imponent, per sota del

pont de la carretera i de la via. És aquí, on quedaven enclastats els cotxes imprudents els dies de tempesta; i encara hi havia l'altra riera, la de Lledoners, que baixava en paral·lel, per davant de l'Escala del Sant Crist i del casal dels Vaquer, venerable, amb una porta de pedra en punt rodó, i que tenia com a més gran amenitat una eixida que recordo immensa on hi havia tortugues. Quan anàvem de visita, buscava l'estona per anar-les a mirar, sense tocar-les. Em feia impressió el seu aire antic, etern, com la casa mateix i els que l'habitaven. Com si haguessin estat allà de sempre, des del fons dels temps. A prop hi havia l'església, amb unes escales litúrgiques al davant, la plaça del monument als caiguts (que feia de tobogan magnífic) i el carrer Castanyer, on va néixer l'avi.

Quan l'àvia havia acabat de fer dissabte, jo tornava a casa i anàvem a plaça junts; m'entretenia tot sol mentre ella feia el dinar i aprofitava la tarda per anar a jugar a pilota a la Misericòrdia o entre els arbres del passeig, o a fer cabanes i aventures al bosc, llavors del tot pròxim, amb els Batlle. Potser ens arribàvem a berenar a la vinya, que no era una vinya, sinó un tros, passats els Dos Pins, com si anéssim cap a Arenys, on hi tenien una mica d'hort i uns canyissars. Si em quedava a casa, jugava sota els porxos, de cara al carrer, mentre la iaia pelava patates o desgranava els pèsols de la tavella i saludava tothom qui passava. Al vespre, havent sopat, patata i vianda cuita, potser una truita, una taronja pelada, anava a dormir d'hora. Anys després, van posar un televisor a tocar de l'eixida, al fons del passadís, i era allà on esperàvem que es fes fosc, on l'àvia passava vetes de calçotets per a una fàbrica de *gènero* de punt i jo vaig veure arribar l'home a la Lluna. Els primers anys, no hi havia televisor. Però encara hi havia cuques de llum als testos del cancell.

Després em vaig fer gran, vaig començar a llegir, i ja fa molts anys que no veig cap cuca de llum.

Vist des d'ara, diria que l'avi Arturu era un paio simpàtic. Baixet, fumador perpetu, ballador i enginyós, espavilat, potser una mica penques. Com a bon manyà, un manetes, dels «de la mà forta, que paga un vermut i que arregla una porta». Un home a qui agradava la vida. Amb diners, li hauria agradat viatjar, anar a grans festes i a hotels magnífics, als balnearis de moda, tenir un bon cotxe, menjar bé i beure bo. Li agradaven les dones: ma mare el va pescar una vegada, sent ella nena, rondant la casa d'una vídua recent (i entrant-hi a deshores). I la iaia Llúcia estava ben convençuda que en l'exili francès n'havia fet de l'alçada d'un campanar, en aquest sentit. L'hi retreien, però també l'hi perdonaven. I no sé si en un cert sentit això el feia més atractiu, amb aquella punta de picardia. Sempre vaig pensar que la mala relació de tota la vida entre la meva mare i la meva àvia era, de fet, una competició per l'atenció de l'avi encantador i *charmant*, una mena d'inconscient triangle familiar. Com tots els faldillers, protegia la seva filla amb una gelosia exagerada contra els excessos dels homes, que ja se sap com són, que me'ls conec. I a les fotos de festes surt amb la iaia Llúcia de braçet com una parella més burgesa que no pas eren, somrients i amb cara de foto, orgullosos.

Rellegeixo i em sobta veure escrit avi Arturu. De fet, ho he escrit així, amb aquesta vocal neutra final, no pas Artur, no pas Arturo, perquè és així com li dèiem sempre. Com els Franciscus i els Antonius i els Fernandus. *Arturu, aquí m'aturo; cinc pessetes fan un duro*. Però fa una mica de mal d'ulls quan ho veus per escrit, amb aquesta u final. I més en faria si hi poséssim una o i algú la llegís oberta. Per tant, escriurem Artur des d'ara. Però, per favor, que qui ho llegeix hi llegeixi Arturu. Amb *u* al final.

La imatge que ara en tinc, de l'avi Artur, més enllà de les fotos, tardana però fidel, és la d'un home viu com una centella, una mica geniüt —no pas tant, però, com la seva dona!—, que llegeix el diari cada dia, juga a futbol amb els nets, va arreman-gat per plantar i recollir, per fer rutllar un mecanisme de precisió o mirar-se el motor incandescent del cotxe. Recordo anar-los a veure a l'estiu, que passaven uns dies a la fonda, a Camprodon

o a Castellfollit de la Roca, però abans de néixer jo havien estat també al balneari de Cestona, al País Basc, i des d'allà a tota la costa des de Guetaria fins a Sant Sebastià. Uns estiuejants, arreglats, no del tot benestants, però que se'ls gastaven, els que tenien. En els casaments, era dels qui sortien a ballar a la primera i sempre acabava ballant en un moment o altre amb la núvia. Dels qui cantaven a orfeons i corals, al cor de les sarsueles. Una mica pinxo. La sang de Nàpols. Parlant el francès que havia après per força al camp d'Argelers i als tallers de construcció d'avions de guerra a Toulouse. Llegit, sense excessos. De la ceba, sempre. Futboleru, amb puro. Del Barça i del Terrassa, per orgull local. Un home alegre, trempat, dels del mig. Un bon company de taula. Pencaire i vividor. Fester i tenaç. Rondinaire. Un paio simpàtic.

—El secret dels cargols és que quedin ben desdejunats!

Venia gent d'arreu, tota la família repartida, per menjar a la casa de Canet les grans cassoles de cargols guisats que preparava l'avi Artur. Preparar no volia dir només, ni sobretot, cuinar. No sabia dir si a la cuina, al costat del celobert, era ell o la iaia Llúcia qui posava al foc tots aquells cargols bovers ben plens i enormes, una espiral de negre i blanc, o les monges més blanquinoses i petites o algun cargol jueu, també gros i fosc. Recordo com els rentaven un per un a l'aigüera, els feien treure banya per garantir que encara eren vius, per fer més fàcil punxar-los amb la forquilla o l'escuradents. Recordo després les cassoles de terrissa lluent i com s'hi abocava aquell dringar de closques i s'hi afegien la cansalada i la ceba i uns daus de llom de porc i no sé si un rajolí de vi ranci i una mica de farina blanca i una fulla de llorer i tota mena d'herbes seques. I més coses potser: no és una recepta, és un record. No sé si era l'avi o la iaia qui remenava amb una cullera de fusta, potser era jo alguna vegada, remena que no s'enganxin. En recordo l'olor. No tant la imatge.

No sé, per tant, qui els guisava. De vegades devien ser només bullits, perquè arribaven a taula més eixuts, per sucar amb la vinagreta o l'allioli, no tenen gust de res, els cargols, només tenen textura, aquella duresa de cartílag, repugnant per a molts, excelsa per a d'altres com només ho poden ser les coses menjades a casa de petit. Com que es feien de moltes maneres i se'n feien tantes i tantes vegades —el meu germà els va arribar a avorrir; jo no, i he tramès la dèria a fills i nets—, suposo que els pelegrinatges familiars a menjar cargols de l'avi Artur no els provocava tant la manera com eren fets sinó una hipotètica excel·lència de la matèria primera. Els cargols. I això sí que era cosa de l'avi.

Tot just queien quatre gotes, sortia l'avi i qui el volgués acompanyar a buscar cargols pels marges, a les hortes i les vinyes del voltant de casa, no pas al bosc; el bosc era per anar-hi

a buscar bolets, tota una altra litúrgia. Els triàvem bovers, no les caragolines minúscules que s'arrapaven a les branques de fonoll. I anaven a parar a una galleda ben tapada, no fos cas que s'escapessin. Un cop a casa, triats i remenats, començava el procés essencial, el veritable secret. Purgar-los. És a dir, literalment, matar-los de gana. Que quedessin ben desdejunats, que es traigués dels minúsculs budells de cargol tot allò que havien menjat a l'horta o a la vinya, que amargantejava, i quedessin reduïts a estricta i eixuta carn de cargol. L'operació començava deixant-los en una caixa de fusta tancada, que quedava a l'eixida, al costat d'on dormíem l'Artús, el meu germà, i jo. Hi passaven molts dies, una setmana llarga o més. A les nits, els cargols que intentaven remuntar les parets de la caixa buscant una sortida devien caure esgotats per l'esforç, alguns potser morts (aquests ja no s'aprofitaven), i picaven contra el terra de la caixa amb uns cops secs i concloents, en un cert sentit funeraris. Tot i les cançons d'infantesa, el *Cargol*, *treu banya*, la simpatia de la bèstia, no recordo que a l'hora de menjar-ne ens provoquessin cap mena de llàstima. Però aquell soroll nocturn de les closques caient tenia un aire tràgic. Com si haguessin enterrat algú de viu en viu. No ens despertaven. Però de vegades no ens deixaven dormir.

Diria que per a l'avi Artur, tot això, anar a buscar cargols, desdejurar-los, o anar a buscar bolets a les pinedes, reconèixer cada nom, els carlets i els pinetells i els fredolics i les múrgoles i els pets de llop, era una de les raons essencials per fer-se la casa a Canet, on havia nascut, i per tornar-hi primer els estius, tot l'any en jubilar-se. Com qui tanca un parèntesi. A Terrassa, l'avi havia fet tota la vida de manyà, el peu de rei, endreçar màquines, greixar-les, posar-hi oli, ajustar-les. Treballava en un taller del metall, en una ciutat de la llana i el cotó, devia dedicar-se als telers i les selfactines i totes aquelles màquines dels antics vapors. Vivíem en una casa al costat d'una foneria: quan estenies la roba s'hi havia fet borra i un

polsim de fum negre i de sutge que havies d'esbaldir. Vull dir que la seva vida a Terrassa era industrial, urbana, d'obrer. En canvi, a Canet, buscant bolets o desdejunant cargols, semblava que l'avi fos un pagès, posseïdor de velles savieses tellúriques, antiquíssimes, arrelades. A Terrassa fèiem excursions a la Mola, una cosa dels diumenges al matí. A Canet, sortíem a buscar bolets, a buscar cargols, a recollir herbes per a la cuina, fins i tot espàrrecs, tot allò que els camps et donen de franc, una cosa dels dies de cada dia. Per a l'avi Artur, fer-se la casa a Canet, el seu poble, no era tan sols tornar a la infantesa. Era, sobretot, tornar a la terra.

(«Quan la terra es converteix en un altar, la vida és una oració», té escrit Mía Couto).

M'agradaven les tempestes d'estiu, quan els passava de petit a Canet a la casa dels avis. A ells, no gaire. M'agradava veure com el cel s'enfosquia lentament darrere del Montnegre, més enllà de la Creu, i a mitja tarda podia semblar negra nit, amb la fuetada molt llunyana dels llamps, i els trons esmorteïts que arribaven força després. Llavors, si l'amenaça ens agafava a casa, corríem al terrat a recollir la roba estesa encara que fos humida, i tancàvem les finestres, no fos cas que hi entrés un llamp: l'avi deia que érem molt a prop de la pineda, i que els arbres atreuen els llamps, no et posis mai sota un arbre quan hi ha una tempesta. Si ens agafava voltant pel poble, l'àvia em prenia de la mà perquè no m'entretingués embadocat, mirant els núvols, i pujàvem a cuitacorrents cap al Pas d'en Marges, mentre a la riera de Buscarons o a la de Lledoners, si ens agafava més lluny de casa, vèiem com ja posaven els batiports als encaixos de ferro de davant de les portes, per damunt dels graons que les alçaven sobre la vorera, i tancaven els batents amb pany i forrellat. Quan ja érem dins de casa, tancats, sovint a les fosques, perquè ben sovint la llum se n'anava quan esclatava la tempesta, escol-

tàvem arraulits el braó del xàfec i els trons cada vegada més pròxims, més sorollosos, més enganxats al llampec que il·luminava de blanc els finestrals.

No em deixaven sortir de casa, esclar, mentre plovia. No vaig veure mai com baixava la riera, primer un pam d'aigua marronosa, després un terrabastall de pedres i branques, com una gran onada. No en sentia tampoc el bram, perquè érem massa lluny de la riera del Pinar, la que teníem al final del carrer de casa. Per tant, per a mi, la tempesta era aquella excitació accelerada d'abans de posar-se a ploure a gotellons grossos i espessos i després l'exploració, quan havia parat de ploure, del mal que havia fet la rierada. Els rials que anaven cap a les vinyes quedaven sovint enfangats i plens de canyes tombades. Però, sobretot, els efectes es veien a tocar de mar: passada la plaça de la Llenya, la riera on es trobaven la Gabarra i la Buscarons era com la llera d'un gran riu. Sempre em sorprenia l'alçada dels graons per pujar a la vorera. Allà es concentrava l'aigua i tot el que havia arrossegat. Passava per sota de la carretera nacional, al costat del Sa Rosa, on anàvem a fer un arròs alguns diumenges, i després per sota la via del tren. Si la rierada s'havia endut un cotxe imprudent, sovint foraster, un escèptic que no creia que aquelles rieres seques poguessin arrossegar res de pesant per més que ploqués, quedava enclastat en els dos passos soterranis, o podia arribar fins i tot a mar, de vegades. Jo n'havia vist. Llavors, durant un parell de dies, davant de l'estació no podíem anar-nos a banyar, perquè hi havia una taca fangosa i bruta dins de l'aigua, com les que he vist després en els documentals de la desembocadura de l'Amazones, salvant les distàncies. Després de la pluja, les distraccions eren anar a agafar cargols pels horts de les masies prop de casa i baixar fins a mar per veure els estralls de la tempesta.

Dic que a mi, jovenet inconscientment romàntic, m'agradava aquell desplegament escenogràfic de la natura, aquell espectacle de desmesura i perill, potser sobretot perquè ho havia

de veure, o més aviat d'imaginar, de casa estant, protegit i tranquil. Com a bon romàntic, sense saber que ho era, preferia l'horror al tedi, i la tempesta destructiva em devia semblar l'exaltació de la natura salvatge, la demostració de la seva força, davant de la qual els humans només podíem reconèixer la nostra petitesa. De la mateixa manera, m'agradaven els dies de mala mar. De mala mar de veritat, no pas quatre onades que no et deixaven banyar en pau, llavors millor una mar plana, sinó les onades enormes damunt d'un paisatge gris, metàl·lic, quan ja ni gosaves acostar-te a l'aigua. Per contra, als meus avis no els agradaven gens ni les tempestes ni la mar desbocada. Potser perquè no havien passat com jo tota la seva vida a recer i protegits, sinó que havien viscut a la intempèrie: la petitesa i la fragilitat del cos de les persones no els era desconeguda. Potser perquè respectaven més, temien més la força de la natura. Potser perquè n'havien hagut de veure moltes, de tempestes, a la seva vida, de reals i de figurades. Unes vides marcades per les riuades. Però jo, això, encara no ho sabia.

(En el fons, en aquest sentit, la guerra els va ser la gran riuada. No pas l'única).

El fet de ser fills de pobles i ciutats marcats per les grans avingudes d'aigua, violentes i tempestuoses, destructives i fugisseres, va marcar el caràcter dels meus avis. Potser aquest és el guió, en el fons, de tot el que vull explicar d'ells, i dels qui va haver-hi abans d'ells. Saber que en un moment tot pot quedar destruït, arrossegat violentament cap a mar. Que «tot, en un moment, et serà pres», que diu l'Espriu. Però que l'endemà caldrà, i serà possible, tornar-s'hi a posar, a netejar, a treure fang, a reconstruir. Per viure i per alçar i per conservar i per engrandir la casa dels avis. Fins que arribi una altra riuada.